

ERFGOED BRUSSEL

December 2018 | Nr029

Dossier HISTORISCHE INTERIEURS

Varia DE RESTAURATIE VAN HET *CHEVAL MARIN*
HET ŒUVRE VAN ARCHITECT FRANÇOIS VAN MEULECOM
GESPREKKEN OVER IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

WANNEER EEN HUIS ZIJN KOPER VERLEIDT...

GESPREK MET GRÉGORY VAN AELBROUCK

PAULA DUMONT
DIRECTIE CULTUREEL ERFGOED

Iedereen heeft een speciale band met zijn/haar eigen woning. Bij sommigen duurt het enkele jaren voordat zich een dergelijke band ontwikkelt, bij anderen vindt al vanaf het eerste bezoek iets bijzonders plaats en laat de koper zich letterlijk verleiden door een huis, een appartement...

De persoonlijke woning van een art-nouveau-architect, hoe onbekend ook bij het brede publiek, kon een historicus op zoek naar een eigen woning uiteraard niet onverschillig laten. Hier volgt een verhaal van liefde op het eerste gezicht, ons verteld door de nieuwe eigenaar van het huis van Fritz Seeldrayers in de Morisstraat in Sint-Gillis.

Wat heeft u overhaald om het huis te kopen?

De uitdaging, zonder enige twijfel! De uitdaging om een architect aan de vergetelheid te ontrukken en een onbekend huis te restaureren waarvan ik de waarde via mijn onderzoek heb ontdekt.

Het begon met een 'shock', een gevoel van opwinding toen de deur voor het eerst openging. Ik zag tegels in gedurfde kleuren en een intacte deur met handgreep én de sleutel nog in het slot. Het leek wel of ik een luchtbel binnenstapte waar tijd en ruimte onveranderd waren gebleven. En ik viel van de ene verrassing in de andere: glas-in-loodramen, een schouwmantel en het licht dat het huis overspoelde, vooral in het atelier op de tweede verdieping...

Er waren nog andere gegaagden en ik moest snel beslissen. Ik kreeg drie dagen de tijd. Volgens mijn beste vrienden, die me al kennen van toen ik nog kind was, sprak het voor zich dat ik het huis probeerde te kopen. Ik stelde toen een heel eenvoudig project aan de eigenares voor: het huis onderzoeken, het proberen te begrijpen en de bestaande elementen restaureren. Ik maakte een afspraak met haar om mijn intenties te verduidelijken. Nooit vergeet ik de tranen in de ogen van Martine, de voormalige eigenares, toen ze de deur opendeed: in zeker opzicht verwezenlijkte ik haar droom.

Ik moet ook toegeven dat ik enkele jaren geleden in de ban was geraakt van een nummer van het tijdschrift *Erfgoed Brussel* gewijd aan de restauratie van de persoonlijke

Gevel van de persoonlijke woning van Fritz Seeldrayers, gelegen Morisstraat 52 te Sint-Gillis (foto van de eigenaar).

Zicht op de hal in haar huidige staat. De governiste tegels zijn oorspronkelijk en werden ca. 1900 vervaardigd door de S.A. *La Majolique* (© Nicolas Nys, 2018).

woning van Jean-Baptiste Dewin¹. Ik droomde ervan om ook ooit een gelijkaardig project, zo eentje waar archeologen zich in kunnen vastbijten, te kunnen uitvoeren. In het geval van de Morisstraat bevond het huis zich nog in zijn oorspronkelijke toestand en bood het dus een uitstekend 'archeologisch' potentieel. Ik ben historicus van opleiding, gespecialiseerd in de middeleeuwse geschiedenis. De afwezigheid van bronnen, het aandachtig leren luisteren naar wat de bewaarde elementen te vertellen hebben, het gewicht van bepaalde woorden, het gebruik van niet-archivalische informatie zoals archeologische bronnen... ze zijn gemeengoed in mijn vakgebied. Dit was dus een uitgelezen kans om geschiedenis te 'maken' door het huis tot in de kleinste hoekjes te onderzoeken en te begrijpen vooraleer ik onomkeerbare werken uitvoerde,

en om de resultaten van dat onderzoek nadien tastbaar en concreet te maken. Voor mij is de historicus een 'doorgeefluik' voor het collectieve geheugen, en als hij soms onterecht als een wijs man wordt beschouwd, dan is dat precies omdat hij de bewaarder van dit geheugen is. Ik speel natuurlijk al met de gedachte aan een boek gewijd aan het huis en zijn architect, Fritz Seeldrayers, maar welk eerbetoon kan er mooier zijn dan de restauratie zelf – zeg maar de onthulling – van de persoonlijke woning van de architect, zoals hier het geval is? Kan men de onwaarschijnlijke impact meten die de restauratie en conservatie van de persoonlijke woning van Victor Horta op de bezoekers en het brede publiek hebben gehad? Of op de kennis van zijn oeuvre? Zo wil ik ook mijn steentje bijdragen tot de herontdekking van de art nouveau in Brussel.

Hoe heeft u deze architect ontdekt?

Ik had nog nooit van Fritz Seeldrayers gehoord. Vreemd genoeg dook zijn naam opnieuw op naast die van Paul Hamesse in de jaren 1970-1980, toen de herontdekking van de art nouveau begon. Ik denk dat hij maar in drie of vier boeken wordt vermeld. En dan nog... zijn initialen 'Fr.' worden er voluit 'François' of 'Franz' geschreven – echt bekend is hij duidelijk niet. Dat wordt bevestigd door opzoeken op internet, die in het beste geval slechts enkele kanttekeningen opleveren. Kortom, er is nauwelijks informatie over hem te vinden... Ik moest dus nagenoeg vanaf nul vertrekken en aan fundamenteel historisch onderzoek doen: terugkeren naar de bronnen (de beste techniek om een betrouwbaar corpus samen te stellen), hun juistheid onderzoeken, ze aan elkaar aftoetsen, ... Gemeentearchieven kunnen nuttige

Gedeeltelijke vrijlegging van het geschilderd decor in de salon (© Laurent Champoussin, 2018).

Plafond van de salon op de eerste verdieping. De geschilderde decors bevinden zich rondom het vertrek (© Nicolas Nys, 2018).

elementen aan het licht brengen, zoals verbanden tussen personen of wettelijke gegevens, en ook de juridische archieven geven enkele aanwijzingen. Het was een werk van lange adem, waarin ik werd bijgestaan door Antoine, een collega-historicus. Zo heb ik de geboorteakte opgespoord van de eerste zoon van Seeldrayers, die in dit huis geboren werd. Zijn peetoom was niemand minder dan Paul Hamesse; dit spoor bevestigt de langdurige vriendschap tussen de twee architecten (sport, studies en gemeenschappelijke projecten) en zelfs hun samenwerking aan dit huis. In andere gevallen moest ik een sprong in het duister wagen, zoals het openslaan van een telefoonboek om op goed geluk een afstammeling proberen te vinden (overigens met succes). Deze getuigenissen verschaffen ons informatie of anekdotes die stukje bij beetje de persoonlijkheid van de architect onthullen. Je kan de eigenaars van de bewaarde huizen ook aanschrijven en hen toestemming vragen om hun pand te bezoeken. Vaak zijn ze verrast en reageren ze enthousiast op het initiatief. Zo krijg je inzicht in de vormentaal van de architect, de gebruikte materialen, zijn volume-

behandeling en, omgekeerd, ook in de eigenheid van dit specifieke huis: zijn vereenvoudigde plattegrond, zijn sobere decoratie, het spaarzame gebruik van de middelen, ...

Hoe verliep de ontdekking van de interieurdecoratie?

Bij toeval. Geloof me of niet, maar het is het licht dat me deze decoratie heeft 'getoond'. Ik verklaar me nader: dit huis baadt letterlijk in het licht en de reliëfs worden nu eens hier, dan weer daar zichtbaar, afhankelijk van de lichtinval. Ik heb dus gewoon rustig de tijd genomen om rond te kijken en om te leren kijken. Zo zijn vormen tevoorschijn gekomen. Had ik de woning onmiddellijk tot een functioneel huis verbouwd, dan had ik die vormen misschien overhaast en onherroepelijk vernield zonder me daar rekenschap van te geven.

Welke details trokken uw aandacht?

Eerst zag ik de reliëfs in de hal, maar ik dacht dat het om behangpapier ging. Zodra ik besepte dat de plafonds, vloeren, kozijnen en deuren van het huis bewaard waren gebleven, heb ik me ingelicht over de

wandbekleding uit die tijd: behangpapier en geschilderde decors. Met een scalpel ben ik toen de benedenverdieping beginnen onderzoeken: groen behangpapier en een beschilderde vloer in het voorvertrek, geschilderde decors – en dus geen behangpapier zoals ik aanvankelijk dacht – in de hal. Niets in de traphal... En dan de salon: de verf bladderde af. Ik ben er heel lichtjes over beginnen wrijven, en niet zonder enige ontroering zag ik beetje bij beetje het motief tevoorschijn komen, met zijn oorspronkelijke kleuren: groen, rood, geel, goudkleurig... Ik moet bekennen dat ik tranen in de ogen had. In feite ben ik een groot kind gebleven dat hoopt om in oude huizen een schat te ontdekken. In dit geval is die schat zonder twijfel de geschilderde decoratie.

Tot slot bleek dat ik de trap niet goed had onderzocht. Vijf maanden na de eerste sonderingen vroeg ik me nog altijd af hoe het zat met de muren van de trap en probeerde ik me voor te stellen hoe ik ze kon 'aankleden'. Maar op een middag werd mijn aandacht en die van een vriend getrokken door een reliëf dat té scherp afgetekend was om toeval te zijn.

Detail van de muren van de hal met geschilderde decors in reliëf (© Nicolas Nys, 2018).

Dubbele deur van de salon. Het papegaaienmotief stelde de ontwerper in staat uiteenlopende soorten glas te gebruiken (P. Bernard, 2018 © urban.brussels).

Stukje bij beetje ontdekte ik dat onder een dikke verflaag het hele trappenhuis ook van een beschildering was voorzien. Toen besepte ik pas echt dat ik op een opmerkelijk huis met een heel grote stilistische samenhang was gebotst.

Wat waren de verschillende stappen in het historisch onderzoek?

Zoals ik al zei, moest ik eerst een archivalisch en stilistisch corpus aanleggen. Zoiets neemt veel tijd in beslag, ik ben er nog altijd mee bezig. Zodra je voldoende elementen verzameld hebt, kan je de onderdelen en elementen op goed gekozen plaatsen methodisch beginnen onderzoeken: schoorstenen, plinten, kozijnen, vloeren. Al snel leg je verbanden, maar je mag daarbij nooit uit het oog verliezen dat elke hypothese plots kan worden ontkracht door de ontdekking van een nieuw element en dat een overhaaste interpretatie het resultaat kan vervalsen. Tot slot moet je ook bepaalde naslagwerken raadplegen of oude zwart-witfoto's interpreteren. Hoe dan ook, zelfs al bestaan er bepaalde trends en conventies, het is cruciaal om de restauratie met een open geest aan te vatten. Laten

we immers niet vergeten dat het in dit geval gaat om het oeuvre van een onbekende architect dat gedocumenteerd moet worden.

Heeft u een beroep gedaan op specialisten?

Nog niet. In zeker opzicht zijn het veeleer de specialisten die naar mij toe zijn gekomen. Zo stonden verschillende art-nouveauekenners te popelen om het huis te ontdekken en bleken ze heel enthousiast over het project. Maak ik denk wel dat ik in een tweede fase de hulp van enkele specialisten van het KIK zal invoeren om sommige twijfels weg te werken. Ik zal de restauratiewerken in elk geval pas aanvatten als ik er zeker van ben dat ik geen enkel element over het hoofd heb gezien.

Heeft de ontdekking van al deze elementen uw restauratie- en renovatieplannen gewijzigd?

Totaal! Aanvankelijk wou ik een opbrengstgebouw kopen, en in geen geval een art-nouveauehuis. Maar zodra ik de centrale ligging van het trappenhuis zag, viel dit plan in duigen: het huis moest als een gezinswoning worden bewaard. Nadien wou ik dat de decoratie de

bewaarde art-nouveau-artefacten beter tot hun recht zou laten komen. Via sonderingen ontdekten we dat de oorspronkelijke decoratie van het gebouw bijna integraal bewaard was gebleven. Naarmate het huis tevoorschijn kwam, naarmate dit architectuurmanifest zichzelf blootgaf, bleef er steeds minder ruimte voor creativiteit. Zo gaat dat nu eenmaal, en zo hoort het ook. Ik zal voor eigentijds meubilair kiezen omdat ik ervan overtuigd ben dat dit het beste is voor het huis. Ik had mijn zin kunnen doen en mijn allereerste idee uitvoeren. Maar ik heb me laten meeslepen. Ik zou zelfs zeggen, ik heb me laten verleiden. Want uiteindelijk verzoen ik thans het kind dat ik ooit was, het kind dat ervan droomde architect te worden, met de volwassene die ik ondertussen ben geworden.

Vertaald uit het Frans

NOOT

1. Coll., dossier 'Jean-Baptiste Dewin', *Brussel Erfgoed*, nr. 10, Brussel, april 2014, pp. 6 tot 91.

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Pascale Ingelaere, Murielle Lesecque,
Griet Meyfroots, Cecilia Paredes
en Brigitte Vander Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Paula Dumont en Griet Meyfroots

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Murielle Lesecque

COORDINATIE ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

COORDINATIE DOSSIER

Paula Dumont en Pascale Ingelaere

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Werner Adriaenssens, Manuela Core,
Lise Cuykens, Emmanuelle de Sart,
Paula Dumont, Vincent Heymans,
Isabelle Leroy, Griet Meyfroots,
Christophe Mouzelard, Constantin
Pion, Coralie Smets, Christian
Spapens, Guido Stegen, Anne Van Loo,
Ann Verdonck, Tom Verhofstadt

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels, Erik Tack,
Ubiquus Belgium NV/SA

NALEZING

Koenraad Raeymaekers, Harry
Lelièvre, Wim Kenis, Coralie
Smets, Tom Verhofstadt en de
leden van het redactiecomité

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

IPM printing

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@urban.brussels

BEDANKINGEN

Sait Köse, Francis Metzger,
Marie-Françoise Plissart,
Augustin Siaens, Familie Speidel,
Philippe et Marinette Terseleer

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directeur-generaal,
urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Cultureel Erfgoed
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
bpeb@urban.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die niet
gecontacteerd werden, dan worden
zij verzocht zich kenbaar te maken bij
de Directie Cultureel Erfgoed van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

LIJST MET AFKORTINGEN

AAM Archives d'Architecture Moderne
AML Archief en Museum van
de Franstalige literatuur
CIDEP Centre d'information, de
documentation et d'étude du patrimoine
ENSAV École nationale
supérieure des arts visuels
GAE/DS Gemeentearchief
Elsene/Dienst Stedenbouw
GAV/DS Gemeentearchief
Vorst/Dienst Stedenbouw
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
KMKG Koninklijk Musea voor
Kunst en Geschiedenis
RBC-BHG Région Bruxelles Capitale,
Brussels Hoofdstedelijk Gewest
RIBA Royal Institute of British Architects
SAB – Stadsarchief Brussel

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2019/6860/007

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

Erfgoed Brussel Reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012- September 2014
Geschiedenis en herinnering

013- December 2014
Cultusgebouwen

014- April 2015
Zoniënwood
015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

Laatste nummers

026-027 - April 2018
Kunstenarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van
een uitzonderlijk decor

urban
.brussels

BUP BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
BSE BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

10 €

ISBN 978-2-87584-176-6